

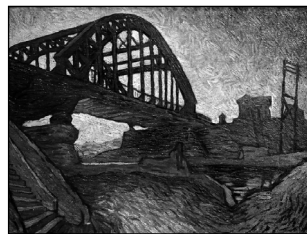
TÁRNOK ATTILA

LONDONI NAPLÓ

Brighton. Zaj, hangoskodás a mólón. Mit keresek itt? Ez az egyszerű kérdés egy sokkal tágabb, megválaszolhatatlan kérdéshez vezet: mit keresek ezen a világon? Hisz nemcsak a brightoni zajongáshoz nincs közöm. Nem találok rokonságot más őrült világokkal sem. A szerzeteslét elvonultságában a teljes életrendet el tudom fogadni, kivéve a legalapvetőbb elvet, amire az egész keresztény hit támaszkodik: Jézus alakját. Szörnyű illet éppen Nagyhéten kijelenteni, de szinte soha nem voltam ennyire távol attól a hittől, ami egy egészséges, visszavonult remeteélet alapját adhatná. A többihez, a harsogó, globális élvezetkultusz elvét követő összes életformához, magatartáshoz semmi közöm.

A naplórás, jegyzetkészítés irodalmi értékét az adja, ha a Nagy Mű háttérében olvassuk. De hol késik az én *Magnum Opusom*? Anélkül minden, bármely aprólékos feljegyzés csak ömlengés marad. Márpedig csak önmagammal tudok foglalkozni. Hogy is foglalkozhatnék a külvilággal addig, amíg magamat sem tudom rendbe szedni?

Rendkívül költséges elfoglaltság a dél-angliai tengerparton ülni és Rousseau-t olvasni. Ezt megtehetném ingyen és kényelmesebben otthon a fotelban. Vagy ha kényelmetlenségre vágyom, az erdőszélen egy kidőlt fa rönkjén ülve. De most dobjam el a könyvet, amit magammal hoztam, és vessem bele magam a forgatagba, amely taszít? Talán az az üzenete ennek a helyhez nem köthető helyzetnek, hogy a keresett utat nem a külső környe-

...mindenki más, mint a többi, mindenki egzotikum. Hogy egyeztethető össze ennyi különböző világlátás, értékrend?

zetben kell megtalálnom. Magányos olvasó, az írásain töprengő alkotó ugyanígy lehetnének Sümegen, Esztergomban vagy Kolozsváron.

Órák hosszat ülök a parton és figyelem a járókelők karaktertípusait. A nők szépek, alulöltözöttek. Kisütött a nap, és megőrültek, oda akarják adni bőrüket a szelőlőnek. De a sok szép, fiatalos nő között egy sincs, akivel szeretnék megismerkedni vagy akár csak szót váltani. Ha minden kommunikáció nélkül föllapozhatnék egy képzeletbeli könyvet, amiből megismerhetném egyikük-másikuk háttérét, még ilyen olcsón sem érdekelne. És nem a házastársi elkötelezettség okán. Egyszerűen nem vagyok nyitott senkire. Férfi sem sétált el előttem, akire intellektuálisan kíváncsi lennék.

Vasárnap végtelenül szerény, de szinte már makulátlanul profi zenészekkel találkoztunk a *pubban*. Közelebből ők sem érdekelnek. Alaptípusok, s mint ilyenek könnyen kiismerhetők. Elég volt a zenéjük, több nem kell belőlük.

Ma este újra találkoznom kell egykori tanítványommal, de róla is képet alkothattam tegnapelőtt néhány órai együttlét után. Sőt, ez a kép ugyanolyan lett, mint amilyet a képzeletemben alkottam róla levélváltásunk során.

Egy kisebb csoport mentálisan sérült öregasszony vonul el előttem, látszólag kísérelő nélkül. Megannyi Veronika, vagy mint az *Ulenpiegelben* a vakok. Épp csak hogy egymás kezét nem fogják. Egyikük a mutatóujjával lelövi a város fölött áthúzó helikoptert. Egy másik minden oszlopban megkapaszkodik, az oszlopok között a kézitáskáját magától eltartva úgy szorítja, mint egy oszlopot.

Vigyázz! Nehogy ezeket az összefüggéstelen benyomásokat jelekként értelmezd! Ne keress semmi mélyebb szimbolizmust, a részletek egymást kiegészítő, megerősítő logikáját. Az ember hajlamos az automatizmusra. A világ, a körülöttem zajló közélet folyamatosan közvetít ilyen összefüggéstelen benyomássorozatokat, de nincs bennük rendszer, nem látok bele semmit, ami önmagán túlmutatna.

Úgy csavargok a városban, mint az idős nyugdíjas, akinek már minden mindegy, lényegtelen a világ folyása. Útját megjárta, a fegyvert, a lantot, a tollat letette. Hozzáadott valamennyit az összképhez, többet már nem mondhat, csak a nyugalmas véget várja. Negyvennyolc éves vagyok.

Rendkívüli és folyamatos zaj vesz körül, a nyelvek bábeli zűrzavara. Néha magyar beszéd üti meg a fülemet. Nem tudják, hogy értem őket. De ezzel a megértéssel egy lépést sem tettem előre. Ugyanannyit jelent csupán, mint amikor egy ismeretlen nyelven társalgó csoport halad el mellettem. Ugyanígy nincs mit kezdenem az angol szavakkal sem. Értem őket, és kész. A jelentésüket nem értelmezem. Nem érdekel, mi hangzott el előtte, és mi fogja követni a rövid beszédfoszlányt, ami hozzám elért.

Úgy tűnik, a tengerparton előszezonban sem lehet mást tenni, mint nyáron. Napozni, élvezni a sós szellőt, figyelni a hullámokat, hallgatni a sirályok vijjogását. A helyszín tétlenségre ösztönöz.

Több mint egy órán át egy spanyol vagy portugál turista ücsörgött tőlem néhány méterre, magányosan. Az emberek tömege átmenő forgalomban haladt el előttünk. Csak mi ketten ültünk hosszan, tétllenül. Nem olvastunk, nem csináltunk semmit. Nézelődtünk. Elhatároztam, hogy megkérem, készítsen rólam egy fényképet. De ekkor jegyzetpapírt vett elő, és lázasan írni kezdett. Néhány perc múlva felállt és távo-

zott. Kiléte homályban maradt, és talán jobb így. Nem kell mindent tisztán látni, mindenkit kiismerni.

Minden utazás, még a rossz vagy felemás út is – élmény: kiszakít a hétköznapiakból. Az utazó folyamatosan azzal van elfoglalva, hogy behelyezkedjen az új környezetbe. Ez az elfoglaltság, ha a befogadó kultúra az utazót megnyeri, egy-két héten át kellemes időöltés. Azon túl kezd az utazás hétköznappá válni, az utazóból letelepedő emigráns lesz, aki a beilleszkedés adminisztratív és lelki gondjaival küszködik. Kezdi érzékelni a befogadó társadalom visszásságait, ahogy a társadalom is kezdi őt kihívó félként kezelni, olyanként, aki nem csupán a pénzét itt elköltő turista, hanem az álláshelyekből és a közös élettérből részesedést követelő versenytárs. Mennyi ideig lézenghetek Londonban, hogy a közvetlen környezetem ne tekintsen versenytársnak?

Kezdetben London minden szögletét közel éreztem magamhoz. Egy idő után azonban úgy alakult, hogy a jókora átfedéssel négy részre tagolt várostérképből mindig csak az északnyugatiit használtam. Mostanra már ezen a térrégen is be tudom szűkíteni azt a területet, ahol a legszívesebben mozgok. Ladbroke Grove, Notting Hill, Kensington, Shepherd's Bush, Hammersmith, Fulham, Chiswick.

Azon töprengtem, ha londoni alkalmi ismerkedéseim során megkérdezik, mi a foglalkozásom, mondhatom-e, hogy író vagyok. Ó, igen? És miket ír? Erre mit válaszolhatnék? Vagy arra, hogy min dolgozom éppen. Mondhatnám azt, hogy *I'm not a commercial writer*, nem vagyok kommersz, azaz megélhetési író. Mondhatnám, hogy a gesztáció stádiumában nyögök, csak hát hogy min vajúdok, milyen mű megírására készülök éppen, magam sem tudom. Vagy meghatározhatnám magam mint műfordítót, bár ez angolul egyszerűen fordítónak hangzik, olyan személyeket jelöl, akik kommersz fordítók: üzleti levelek, hivatalos iratok fordítói. A megjelölésből az irodalmi mű teljességgel hiányzik. Mondhatnám, hogy foglalkozásszerű olvasó vagyok, de ilyen kijelentést követően beszélgetőtársam nem venne komolyan. Tanár, ezzel tudna mit kezdeni, de azzal a szereppemmel egyre kevésbé azonosulok. Ám minden töprengés hiábavaló. A hetek során még egyetlen alkalmi, spontán ismerős sem kérdezett a foglalkozásom felől.

Brightont ugyanúgy nem szerettem, ahogy nem szeretem a Balatont. Előzönlük a turisták, a turizmus ipari, nagyüzemi méreteket ölt. Az ilyen helyek a képlékenységtől terhesek. A folyamatosan fluktuáló tömeg minden újonnan érkező tagja megkísérli birtokba venni, más szóval felfedezni a nevezetességeket. Jövevények népesítik be a kulcsfontosságú pozíciókat, kilátóhelyet, strandot, étkezésre lehetőséget nyújtó pontokat. A helyi lakosság az új érkezők fogadására rendezkedett be, jószerevével ez adja megélhetését. A viszonyok, a territóriumok, a jogosultságok folyamatos és állandó újrakonfigurálása jellemzi a népszerű turistacélpontokat. Ennek az elviselhetetlen képlékenységnek az ellensúlyozására találták ki a falusi turizmust. Talán egyszer majd megjelenik a magányturizmus, a remeteturizmus is, ahol paradox módon a turista egyedülként lesz jövevény, mindenki más őslakos. Nem lesz olcsó szórakozás.

Fel nem foghatom, miként lehetséges ennyiféle és számú embert úgy organizálni, hogy ne ugorjanak egymásnak. S még olyan uniform életforma sincs itt, mint New Yorkban. Itt mindenki más, mint a többi, mindenki egzotikum. Hogy egyeztethető össze ennyi különböző világlátás, értékrend? Talán a minden mögött meghúzódó jogkövetés, a *rule of law*, a konzervatív *decorum*, az emberi méltóság tisztelete és

a neoliberalizmus mára mindenütt inherens megengedő, elfogadó jelenléte. Talán ez a rend alapja.

A megfigyelői álláspont csak egyedül lehetséges, ahogy az alkotás is magányt feltételez. Händel soha nem kötött házasságot, pedig állítólag magas, erős, jóképű férfi volt; Naipaul tudatosan nem vállalt gyereket; Rousseau a magát lelencházba adta – a sor folytatható. A legfelületesebb figyelem a közvetlenül jelen levő társ felé rögtön elvon az alkotástól és a megfigyeléstől. A társas utazó csak felszínesen vegyül bele az idegen társadalomba, nem észlel apró jeleket, mert részben a saját társasága köti le a figyelmét. Kell-e meggyőzőbb érv, mint az a tény, hogy társasággal az erdőt járva nem találkozunk állatokkal, csupán ha egyedül barangolunk?

Ha nem lennének azok az apró ügyletek, amelyeket öreg szállásadónőmmel intézek, s amelyek okán nap mint nap egyeztetünk, kommentálunk, elszámolunk, beszélgetünk, nem tudom, közlésvágyam kielégülést nyerne-e a városi portyázások során felmerülő rövid párbeszédekben. Ma például egy cabbyvel váltottam néhány szót, no nem ültem taxiba, csak útbaigazítást kértem. Vagy melegen dicsértem a Händel-ház csembalistájának játékát és a hangszert. Elmondása szerint ez az egyik legjobb csembaló Londonban, és ezt nem hivatali kötelezettségből állította, tudniillik a múzeum alkalmazottja, hanem meggyőződésből.

Tegnap a St. Martin-in-the-Fields *doorman*jével társalogtam röviden. Néha az árusokhoz intézek szót, néha hozzáam hasonló turistákhoz.

Az antikváriumokban különös módon félszeg vagyok. Rossz volt a bemutatkozás néhány éve, félszegségem azóta tart. Pedig Pordes úr a Charing Cross Roadon ismerősként bólint felém, jóllehet szinte soha nem veszek nála könyvet. Londonban csak böngészek, antikvár könyvet Edinburgh-ben a Grassmarketen vagy Brightonban veszek. Ez utóbbi egész Anglia legjobb antikváriuma.

Hogy érezném magam, ha nem beszélgetnék minden este az öreg Etussal? Mi-zantróp állapot.

Kanadában küldetéssel töltöttem el csaknem egy évtizedet. Amint küldetésem lejárt, az egyetemen letettem az utolsó vizsgát, összepakoltam, és hazautaztam Magyarországra. Skóciában küldetéssel éltem meg a tavaszt, de amint a doktori kutatómunka elkészült, idő előtt hazarepültem. A fiam egyéves volt, látni akartam. Brightonban napokig lézengtem dologtalanul, és nem éreztem jól magam. Ezzel szemben heteket töltök Londonban küldetés nélkül, de ez itt nem zavar, mert itt el tudom képzelni az életem. Magányos lennék, semmi kétség, de itt annyi mindenhez lehet hozzáfogni, olyan sokfelé elindulni. London organikus képződmény. Fluktuál, változik, befogad, megtart, magáévá tesz. Ám barátságom a várossal viszonylagos. Azért és addig tart, mert és ameddig van visszatérés haza. Mivel itt nem menekültstátusban vagyok, addig maradok, ameddig akarok. Mivel utazó vagyok, nem jelentek fenyegetettséget a helyiek megélhetésére, nem tartok igényt szociális támogatásra. De amint nem lenne visszatérés, kényszeres görcsök jelentkeznének: kitaszítottság, mizéria, fásultság, elnémulás, gondolattalan, sivár hangulat. De London óriási. Egy ilyen városban élnie kell néhány hozzáam hasonló sorsú társnak. Ha itt nem létezik hasonmásom, sehol sem létezik, csupán könyvek lapjain, kétszáz évvel ezelőtt.

Az Earl's Court Roadon néhány percig egy időss asszony mögött lépdeltem. Áradt belőle a naftalinszag. Utoljára Ila néni szobájában éreztem ilyen illatot, így karakterhez, életfilozófiához kötöm. De jó lenne, ha Terézváros is megmaradt volna olyan-nak, mint South Kensington! És lehet ma még Budapesten naftalint kapni?

Történelmi párhuzamok azzal az élvezetkultusszal, ami a nyugati társadalmakban eluralkodott. A késő római kor hedonizmusa Róma bukásához vezetett. A késő középkori állati örület és babona a reneszánszhoz. A késő reneszánsz fénye vesztő csillogása, életszeretete egy szárazabb, racionális korhoz. A múlt század utolsó harmadában kirobbanó neoliberalizmus a jelen információs társadalmához. Későinek fogunk fel egy kort, amely befutotta pályáját, és magában hordja a hanyatlás jeleit, készsé válik átadni a helyét egy vele szemben megfogalmazódó és felálló újabb kornak. Londonban, Brightonban és Edinburgh-ban ugyanúgy, mint Hamburgban, New Yorkban, Párizsban vagy Lisszabonban állandó parti-hangulat uralkodik. Az emberek és nem csak a fiatalok olyan szenvedélyességgel vetik magukat az élvezetekbe, mint akik attól tartanak, ez az utolsó esélyük, hogy kiszórakozzák magukat. Mintha holnaptól itt lenne a világ vége, pedig a World's End (bookshop) Chelsea-ben van. Ezek a jelek akkor vezetnek a kor bukásához, amikor sokak számára válik elviselhetlenné az örökös életélvezet.

Az Old Brompton-temetőben írok. Bizarr. De ennél sokkal abszurdabb, hogy a temetőkert, melyet felver a gaz, és ahol a legfrissebb síremlék is legalább ötvenéves, egyfajta közparkká válik. Az egyik padon hajléktalan, egy másikon üzletember, mindkettő újságot olvas. Mások az ösvényeken kutyát sétáltatnak, vagy kocognak, turistacsoportok vonulnak. Az ápolatlan sírokon nincs virág, gyertya, koszorú, a kertész hiánya szembetűnő. Mi a város terve ezzel a hatalmas területtel? A mókusok és a madarak erdőnek tekintik, pedig az egész park élettelen, az enyészete. A nagyközönség számára nyitva áll.

Új, Kensal Rise-i szállásadónőm akár Sashalmon vagy Árpádföldön is lakhatna. Angolul még annyit sem tud, mint Etus. Csak magyarokat szobáztat, és látszólag ez még nagyobb vállalkozás, mint a korábbi helyem. Etelka néni szerint azért, mert Marika még fiatal, alig múlt hetvenéves. A *sitting room*ban hárman ücsörögnek nap-hosszat, a nyolcvan fölött járó János bácsi napszemüvegben, egyedül egy bőrfotelben és Marika néni, göcsörtös kutyájával a kanapén. A kutya ölbe nem keredzkehet, csak a saját helyéről nézheti a plazmatévét.

Egy ekkora városban az egyén jelenléte vagy hiánya nem oszt, nem szoroz. Ahogy érkezésem, úgy távozásom is észrevétlen marad. Az ember születését és halálát is csak a szűkebb közösség ünnepli és gyászolja. Egy kis közösségben maradandó nyomot hátrahagyni viszonylag sokaknak megadatik, de egy London méretű városban ehhez Churchillnek kell születni.

Imre az édesanyjával már csak angolul beszél, gyönyörű dialektusban, erős orgánnummal. Ömlik róla a magabiztosság, mégis, amikor hozzám magyarul szól, félszegnek, nyuszinak hangzik. A szobámban van egy kép a gyerekekről. Imre göcsörtös térdekkel, rövidnadrágban áll, mellette Irén magyar népviseletben, de olyanban, amelyik egyik vidékre sem jellemző, mert mindenhol kölcsönöz motívumokat. Ettől válik műnépiessé. A fején gyöngyből font diadém, bár a népi kultúrában ezt nyilván nem így hívják. A képen szereplő kislány a nyuszi Imre. A valóságban Emery egészen más. London iskoláit elárasztják a különböző kultúrákból származó kis imrék és irénkéik. Külsejükön viselik öröklött hagyományaik jeleit, de ha megszólalnak, és az ember nem fordul hátra a buszon – ami itt eleve illetlen –, azt hihetné, két srác becsavargott a városba Harrow-ból vagy Etonból, mert ahogy és amiről beszélnek, kizárólag és precízen *London talk*. Göcsörtös térdű félemberek, akikből mégis egészséges felnőttek lesznek, csak a szülők hervadnak el kiteljesedés nélkül. Csak magun-

kat soha ki nem tenni ilyen átalakulásnak, megaláztatásnak! Megmaradni visszalátogató turistának!

Végül ráleltem annak a Pieter de Hooch-festménynek az eredetijére (*A Maid and a Servant in a Yard*), amely az előterünk falát díszíti otthon. Évek óta felkeresem miatta (is) a *National Gallery* termeit, de mindig kölcsön van adva. Most először van a kép Londonban, a Wellcome Trust kiállításán, 183 Euston Road, néhány méterre a *British Library*től, ahol amúgy is mindennap megfordulok. Ingyenesen megtekinthető, boldog vagyok, hogy utolértem.

Minden londoni utam kerek, egész. Tartózkodásom végére minden felmerülő kérdésre választ kapok, valahogy minden megkezdett kis ügy lezárul, tisztázódik valami nyelvi probléma. Következő utamon újabb kérdések merülnek föl, de a jelenlegiekre mindig fény derül hazautazásom előtt.

Utolsó nap további antikváriumok a Gloucester Roadon és a King's Roadon. Egyik sem éri el a brightoni színvonalát. A Múzeum körúton is találhatnék ennyi érdekes könyvet. Nem csak a csomag túlsúlya miatt tartózkodom a vásárlástól.

Utolsó éjszaka kivételesen nyugtalanul alszom, többször felébredek, felkelek. A reggeli hazaindulás nyugtalanít? Riaszt és egyben felelőssé tesz, hogy ha esetleg valami történik velem, ez a fekete notesz marad utánam, fésületlenül. De bármikor ragad is magához a Mindenható, mindig marad utánam fésületlen, félkész szöveg, az éppen akkori friss fogalmazvány. Boldog az a szerző, aki munkájának végére pontot tett, és úgy zárja le a szemét. Korábban töprengtem azon, miért mondja az ima, hogy a készületlen haláltól ments meg, Uram, Isten. És mit takar a „készült” halál? Ha az elfogadást, beleegyezést, akár beletörődést, a hit letisztulását, a távozásra való készenlétet, akkor nekem is szól.

2011. április

